

различных коммуникативных ситуациях и т. д.) способствует формированию у учащихся аналитического мышления, а также умения оценивать собственные языковые достижения.

Литература

1. Гальскова Н. Д. Языковой портфель как инструмент оценки и самооценки учащихся в области изучения иностранных языков // Иностранные языки в школе. 2000. №5. С. 6–11.
2. Интернет-адрес: <http://businesscasestudies.co.uk/building-societies-association/working-within-the-business-cycle/introduction.html>.

СТЫЛІСТЫЧНЫЯ СРОДКІ БІЯГРАФІЧНЫХ ХАРАКТАРЫСТЫК (МЕТАДЫЧНЫ АСПЕКТ РАЗГЛЯДУ)

К. Р. Дзенісенка

Важнае значэнне набывае праца на ўроку над біяграфічнымі тэкстамі. Біяграфічны матэрыял мае шматпланавае значэнне: пазнавальнае, развіццёвае, выхаваўчае. Жыццё беларускіх навукоўцаў, паэтаў і пісьменнікаў вызначаецца духоўным багаццем, любоўю да Радзімы, служэннем народу, працавітасцю і настойлівасцю, шырынёй інтарэсаў. Біяграфіі даюць настаўнікам вялікія магчымасці ў выхаванні патрыятызму вучняў, у гартаванні іх волі і характару. Вядомыя людзі нашай краіны з'яўляюцца ўзорам высокай маральнасці, іх біяграфіі могуць стаць надзейным сродкам выхавання грамадска актыўнай асобы.

Такім чынам, работа над біяграфічным матэрыялам спрыяе таму, што беларуская мова трансфармуецца з прадмета выкладання ў механізм фарміравання асобы, яе менталітэту, разумення свету і ўзаемаадносін людзей у свеце.

Біяграфічныя характарыстыкі на стылістычным узроўні насычаны вялікай колькасцю тропай, цытатамі, рытарычнымі пытаннямі, прыкладамі, што робіць тэксты яскравымі, цікавым, жывымі, пазбаўляе чытача ад перачытвання сухіх фактаў і лічбаў, выклікае цікавасць да асобы.

Троп – гэта моўны зварот, у якім слова або выраз ужыты ў пераносным сэнсе. Вобразнасць – гэта здольнасць слова ствараць маляўнічыя карціны навакольнага свету. У прынцыпе, усе словы могуць стаць вобразнымі, трэба толькі змясціць іх у адпаведнае слоўнае атачэнне, трэба ўбачыць іх прыхаваную вобразнасць. Выяўленча-вобразныя сродкі мовы надзвычайныя, самакаштоўныя, гэта скарбніца, залаты запас мовы.

Значнае месца ў біяграфіях займае **метафара**. «Метафары прыносяць... навізну погляду ў навакольны свет, элемент нечаканасці і

першаадкрыцця рэчаіснасці. Дзякуючы ім, як і іншым тропам, пісьменнік нібыта “малюе” з’явы і прадметы, надаючы ім пластычнасць і рухомасць, раскрываючы ў ім раней незаўважанае і адначасова даючы ім сваю ацэнку» [6, 107].

Метафара – адзін з самых распаўсюджаных мастацкіх тропаў, у якім уласцівасці адной з’явы, прадмета пераносяцца на другую па прынцыпе падобнасці: *Пакуль **выспявала** канчатковае **рашэнне**, А. Зарыцкі ўжо працаваў чорнарабочым на цагельні, сартавальнікам лесу на прыстані, памочнікам жывёлавода ў саўгасе, электраманцёрам Бабруйскага дрэваапрацоўчага камбіната* (матэрыялам для аналізу і прывядзення прыкладаў у артыкуле служаць публікацыі біяграфічнай тэматыкі з прадметнага часопіса «Роднае слова»).

Часта сустракаецца **эпітэт** – слова або цэлы выраз, якое дзякуючы сваёй структуры і асаблівай функцыі ў тэксце набывае некаторае новае значэнне або сэнсавое адценне, вылучаючы ў аб’екце індывідуальныя выявы, непаўторныя прыкметы і тым самым прымушаючы ацэньваць гэты аб’ект з незвычайнага пункту гледжання. Выконваючы гэтую функцыю, эпітэт выступае як выяўленчы прыём, які ўзаемадзейнічае з асноўнымі тыпамі семантычных пераносаў і надае тэксту ў цэлым пэўную экспрэсіўную танальнасць: *малады смех, шчодры характар, таленавіты паэт, высокаадукаваны чалавек, шчыры патрыёт, недалёкае мінулае* і інш.

Экспрэсіўная функцыя эпітэта становіцца максімальнай адчувальнай у тых выпадках, калі эпітэты выстройваюцца ў сінанімічны рад і кожны член рада ўносіць сваё ўнікальнае стылістычнае адценне значэння або калі выкарыстоўваецца пералічэнне якасцей з асобным адценнем: *Напярэдадні сямідзесяцігоддзя юбіляр здзіўляе творчай энергіяй, апантанай працавістасцю, нястомнай руплівасцю, імкненнем зрабіць як мага больш на ніве беларускай асветы, культуры, літаратуры.*

Параўнанне як тэрмін паэтыкі пазначае супастаўленне прадмета або з’явы, якія адлюстроўваюцца ва ўзаемасувязі з іншым прадметам па агульнай для іх абодвух прыкмеце, г. зн. трэцяму элементу параўнання. Параўнанне часта разглядаецца як адмысловая сінтаксічная форма выказвання-вобразу, калі апошні злучаецца з найменнем суаднесенага з ім прадмета з дапамогай граматычных звязак «як», «быццам», «нібы», «дакладна» і да т. п. Параўнанні сустракаюцца ў біяграфічных тэкстах для выразнай, вобразнай характарыстыкі іх герояў: *як промень сонца, нібы светач навукі, нібы ўвасабленне лёсу бацькаўшчыны.*

Яркім стылістычным сродкам, які дазваляе выказацца вобразна і эмацыйна, сцісла і афарыстычна, з’яўляюцца **фразеалагізмы**. Гэта своеасаблівыя ўстойлівыя звароты мовы, цэласныя паняцці, што па

сваёй функцыі набліжаюцца да слова. Фразеалагізмы не ствараюцца ў працэсе маўлення, а захоўваюцца ў свядомасці чалавека як гатовыя адзінкі. Фразеалагізмы перадаюць адметнасці той ці іншай мовы, а значыць, характар народа, спецыфіку светаўспрымання.

У біяграфічных характарыстыках фразеалагізмы выкарыстоўваюцца даволі часта, напрыклад: *залатая паліца, сівая даўніна, праходзіць чырвонай ніткай, гады ў рады і інш.*

Магчыма спаслацца на прыклады з біяграфічнага тэксту, прысвечанага асобе Аляксея Зарыцкага: *На рагачоўскі перыяд жыцця прыпадаюць і першыя ўласныя **спробы няра**, і шчырае сяброўства з аднакласнікам Шурам Сінічкіным, які ў 1926 г. заявіў пра сябе ў друку як паэт Алесь Жаўрук. Скупы, аб'ектызаваны пераказ пісьменніцай біяграфіі спрамляе, безумоўна, многія няпростыя **перыпетыі жыцця і творчасці**. Аднак разам з тым фразеалагізм павінен ужывацца з тым значэннем, якое за ім замацавалася. Парушэнне структуры фразеалагізма можа выклікаць недакладнасць выказвання і камунікацыйнае непаразуменне.*

Вельмі часта ў біяграфічных тэкстах сустракаецца **парцэляцыя** – «такі падзел сказа паўзамі (а на пісьме – кропкамі) на інтанацыйна-сэнсавыя моўныя адзінкі, пры якім змест выказвання раскрываецца з усіх гэтых адзінак, размешчаных адна за адной» [6, с. 160]: *Сусветная гісторыя сведчыць, што не кожнай народнасці гэтую дыстанцыю ўдалося паспяхова прайсці. Беларусам – удалося. І ўдалося менавіта таму, што вылучылі са свайго глыбіннага асяроддзя пляду палымных патрыётаў. Разумных, адукаваных...* (пра Я. Дылу).

Таксама частотным сродкам выразнасці з'яўляецца **ампліфікацыя** – стылістычны прыём, сутнасць якога заключаецца ў нанізванні аднатыпных слоў ці моўных канструкцый. Ампліфікацыя можа ўжывацца, каб прыцягнуць увагу да розных момантаў жыцця або дзейнасці цэнтральнага героя біяграфічнага тэксту. Напрыклад, з яе дапамогай могуць адлюстроўвацца вызначальныя рысы творчасці: *Выкладчыку ўласцівыя **напружаная праца думкі, засяроджанасць, феноменальнае веданне мастацкіх твораў на памяць**. Аляксей Уладзіміравіч заўсёды ў **эпіцэнтры навуковай дыскусіі, творчых задумак, цікавых сустрэч*** (пра А. Рагулю). Тут мы назіраем ампліфікацыі-трыяды. Распаўсюджанымі ў біяграфічных выказваннях з'яўляюцца таксама:

- ампліфікацыя **эпітэтаў**, што характарызуюць асобасныя якасці: *Разумных, адукаваных, мужа-нязломных, здольных узняць народныя масы на інтэнсіўную, мэтанакіравана-дзейную працу на адраджэнні нацыянальнай культуры* (пра Я. Дылу);

• ампліфікацыя, якая дэманструе разнастайнасць творчай спадчыны: *Літаратурная спадчына Я. Дылы адносна невялікая, затое ў жанравых аспектах вельмі разнастайная: у ёй горда прадстаўлены паэзія і проза, драматургія і публіцыстыка, успаміны і артыкулы па гісторыі, культуры.*

Для надання сказу адкрытага характару, недавыказанага ў ім, ужываецца **апасіяпеза**: *А потым... потым бязлітасны канвеер рэпрэсій змяў, знявечыў яго далейшы жыццёвы і творчы лёс* (пра Я. Дылу); *70-годдзе... за плячыма вялікі шлях, пройдзены Аляксеем Уладзіміравічам сумленна, па-людску* (пра А. Рагулю).

Такім чынам, біяграфічная характарыстыка можа служыць матэрыялам для разнабаковай лінгвістычнай работы ў мэтах паляпшэння працэсу навучання. Пры гэтым яна ўтрымлівае шэраг тыповых стылістычных сродкаў, якія пры ўмелым валоданні імі дапамогуць абмаляваць жыццёвы і творчы шлях выдатнай асобы.

Літаратура

1. *Гарэлік Л.* На высокім алтары: Да 70-годдзя народнага паэта Ніла Гілевіча // Роднае слова. 2001. № 9. С. 5–10.
2. *Гурская А.* Шчодрасць паэтавай асяніны: Жыццё і творчасць Алеся Зарыцкага // Роднае слова. 2001. № 3. С. 8–11.
3. *Лаўшук С.* З пляяды палымяных патрыётаў: Жыццёвы і творчы шлях Язэпа Дылы // Роднае слова. 2005. № 3. С. 3–5.
4. *Макарэвіч В.* Пад сяміколернай вясёлкай: Нататкі пра жыццё і творчасць Уладзіміра Верамейчыка // Роднае слова. 2001. № 10. С. 4–7.
5. *Рагойша В.* Зорка Алега Лойкі // Роднае слова. 2001. № 5. С. 9–15.
6. *Рагойша В. П.* Паэтычны слоўнік. Мінск, 2004.
7. *Сухоцкая Т.* Заўсёды ў творчым пошуку: Аляксею Рагулю – 70 // Роднае слова. 2005. № 3. С. 45–46.
8. *Таяновская И. В.* Лингвометодические основы развития учебно-коммуникативных текстообразующих умений школьников на уроках русского языка в 5–10 классах. Минск, 2006.

ТРАНСФОРМАЦИЯ БИБЛЕЙСКИХ ОБРАЗОВ В РОМАНЕ М. ТУРНЬЕ «ПЯТНИЦА, ИЛИ ТИХООКЕАНСКИЙ ЛИМБ»

А. И. Завадская

Уже со времен Даниэля Дефо, когда в литературе возникла архетипическая модель острова, многие писатели вкладывали в данный топос те смыслы, которые были продиктованы реальностью их эпохи.

Идея о связи библейских сюжетов и уже сложившегося мифа о европейце, вынужденном в одиночку выживать на необитаемом острове, зафиксирована А. Балодом в его монографии «Тайна Робинзона Крузо»: «Проводят и параллели между романом Дефо и книгой "Бытие" Библии...